

Erbenův Žebrák 1980,

krajská přehlídka divadelní klasiky, memoriál Jiřího Beneše, se konal v tradičně příjemném prostředí a za vzorné péče hostitelů i neutuchající pozornosti diváků. Účast byla letos bohatá. Sedm středočeských souborů a jeden host severočeský tu ukázalo výsledky své práce. Ani na dětské diváky se nezapomnělo. Dětská scéna ze Slaného zahrála dvě představení hry o tom, Jak jel Odysseus domů. Bohatý program Erbenova Žebráku 1980 nás nutí vzpomenout na nedávná hubená léta, kdy pořadatelé horko těžko sháněli alespoň minimální počet inscenací klasiky. Původně totiž byl Erbenův Žebrák přehlídkou české klasiky, ale protože inscenací bylo stále méně, byl statut přehlídky asi před čtyřmi roky rozšířen i na klasiku světovou, aby se přehlídka vůbec mohla konat. Zdá se ale, že za poslední dva roky došlo v dramaturgii amatérských souborů k jisté vnitřní proměně. Oblast klasického repertoáru se stále rozšiřuje, pravděpodobně proto, že dobrých současných novinek není mnoho. Nebude to patrně jediný důvod, hraje tu jistě roli i skutečnost, že vyspělejší soubory dostávají chuť změřit své síly i na klasickém textu, jehož interpretace je obtížnější než textu současného. Více než kde jinde vystupuje tu do popředí nutnost výkladu, který by souzněl s problematikou života dnešního člověka. Tím nemám na mysli vpašování tak zvaných aktuálních šlehů komunálního charakteru do textu, ale cílevědomou koncepční práci celého kolektivu tvůrců inscenace. A to je, samozřejmě, práce náročná, která se bez intelektu a fantazie neobejde. Inscenace souborů, které se zúčastnily Erbenova Žebráku 1980, přinesly bohatý materiál k tomuto problému.

Nejzdařilejší inscenací přehlídky byl bezesporu Shakespearův Troilus a Cressida, kterého s použitím překladu E.A.Saudka upravil A.Koenigsmark a ve výpravě I.Žídka j.h. nastudoval s Divadelním souborem MĚKS v Řevnicích Radan Rusev j.h. Jde o úpravu značného rozsahu, která zachovává základní příběh, velmi přesně tlumočí autorovu základní myšlenku ovšem v nových moderních souvislostech. O Tróju tu zápasí dvě "mužstva". Krutě cynické a v případě potřeby ani vraždy se neštítící "mužstvo" Řeků a svatými ideami se ohánějící "mužstvo" Trójanů. Ale jako by to byly dvě strany téže mince: oběma "mužstvům" už válčení zevšednělo, obě "mužst-

va" vědí, že to, oč oficielně bojují, totiž krásná Helena - v inscenaci reprezentovaná nestydatou loutkou - vůbec nestojí za to, ale obě nemohou v boji přestat z prestižních důvodů. Uprostřed ~~mnoha~~ bitek a pitek těchto dvou soupeřů se rodí láska dvou mladých lidí - pro ideu nadšeného Troila a Cressidy, jejíž otec zradil Tróju a přešel k Řekům. Na rozdíl od některých jiných lásek, tato láska neodolá náporu podezřívavosti a cynismu. Není to radostný obraz světa, který nám inscenace ukazuje, ale varující před tím, kam až bychom se mohli dostat. Základní koncepce daná úpravou textu je důsledně rozvíjena ve všech složkách inscenace. Je sdělná, protože jednotlivé situace jsou ve většině případů vypracovány zcela konkrétně a v některých případech přecházejí do metafory/např. první setkání Troila a Cressidy, boj Hektora a Ajaxem, ráno před bojem s Achillem atd./.

Bez úpravy textu se neobešla ani inscenace Tylova dramatu Drahomíra a její synové, nastudovaná Divadelním souborem Tyl při MěKS v Říčanech v režii Václava Špirity a ve výpravě Jarmily Mařátkové. Spočívá především v jazykové úpravě, která citlivě modernizuje, aniž by stírala osobitost Tylova jazyka, a ve škrtech, které krátí nepodstatná místa a přizpůsobují obsazení možnostem souboru. Režisér koncipuje inscenaci jako střetnutí dvou stejně silných táborů, z nichž každý má na řízení státu jiný názor. Nesnaží se pro některý z nich získat divákovy sympatie tím, že by ten druhý zesměšnil, nebo oslabil, ale s maximální mírou objektivity a zájmu o názory a činy reprezentantů obou táborů nutí diváka, aby sám soudil a zaujímal stanoviska. Vzhledem k základnímu problému o němž se hraje i k době, kdy se o něm hraje, není to cesta snadná, ale jak inscenace ukázala, je to cesta účinná. Její účinnost by se ještě zvětšila, kdyby byly ještě víc prohloubeny lidské rozměry jednotlivých postav a jejich vztahy k partnerům byly bohatější.

Obdobný přístup k textu měl i divadelní soubor K.J.Erbena SKP v Žebráku. V režii a scéně Františka Lorence nastudoval hru A.N. Ostrovského I chytrák se spálí v překladu Jiřího Lexy. Moderní překlad nepotřeboval úpravy. Text byl škrty pouze krácen o některé pasáže, které už dnešnímu divákovi nic neříkají, v dialozích zhuštěn a určitým zjednodušením přizpůsoben silám souboru. Základní koncepce vychází přesně z autora, staví do centra divákovy zájmu mladého kariéristu Glumova a sleduje jeho vzestup i dočasný pád ve společnosti, která dává předpoklady k tomu, aby dělal kariéru způsobem, který si naplánoval. Inscenace je přehledná, s čitelným zámě-

rem, s přesným typovým obsazením a i když je v ní použito jednoduchých, možnostem souboru odpovídajících prostředků, je účinná. Pokorná služba autorovi se u této, svým tématem tak aktuální hry vyplatila. Zbývá dopracovat některé situace do konkrétnější podoby a přesněji vygradovat druhou polovinu ~~inscenace~~ inscenace.

Divadelní soubor ZK ROH Sklárny Kavalier Sázava uvedl v překladu Leoše Suchařípy drama A.P. Čechova Ivanov. Režisérem inscenace byl Čestmír Kovář, výtvarnicí scény a kostýmů Jarmila Křížková j.h. Až na některé škrtky, jejichž smyslem je pouze krátit text, hraje se Čechovo drama bez úprav. I základní koncepce vychází z autora. Smyslem inscenace je ukázat na příkladu titulního hrdiny konce těch inteligentních, vzdělaných a schopných lidí, kteří svou energii a aktivitu věnovali pokusům o zlepšení poměrů, v nichž žijí. Jejich individuální snaha byla a musela být marná, protože jedině proti systému nic nezmůže. Buď se nakonec přizpůsobí, nebo rezignuje a nebo končí sebevraždou jako Ivanov. Tento záměr je v inscenaci čitelný především v postavě Ivanova, ne vždy přesně se promítá do postav, které ho obklopují a které tvoří jeho mikrosvět. Svůj podíl na tomto nedostatku má jak herecká nezkušenost tak obecnost a nevýraznost. V okamžiku, kdy se i ostatní reprezentanti společnosti obklopující Ivanova dostanou k takové konkrétnosti, jakou je hrán Borkin, v podstatě i Šabelskij, a Lebeděv a Lvov, tato námitka odpadne.

Divadelní soubor Tyl při MěKS v Rakovníku se zúčastnil přehlídky dvěma aktovkami. Klicperovou Veselohrou na mostě a současnou aktovkou bulharského autora Nikolaje Chajtova S loďkou v lese. Ponechme stranou Chajtova, jehož inscenace měla dobrou úroveň a poprávu si získala sympatie diváků, a věnujme pozornost výsledkům práce na klasickém textu Klisperově. Kromě běžných, ale charakter Klisperova jazyka nastírajících jazykových úprav byla v textu provedena úprava, která se stala i základem koncepce inscenace. Režisér Jaroslav Kodeš na rozdíl od autora nekončí ^{příběh} udobřením rozvaděných stran, ale znova konfliktní situací. Rozvaděné páry se usmíří pouze po dobu přímého nebezpečí ztráty života. Jakmile jim kule přestanou lítat nad hlavou, je konec smíru a odpuštění a starý spor pokračuje. Jen když jde o život, dokáží poslouchat jeden druhého, kromě pana učitele, který je do té míry zaujat svým nicotným osobním problémem, že je jakékoliv komunikace s okolím neschopen. Jak ukázala inscenace, byl by tento výklad Klicperova textu možný, ovšem za předpokladu přesného vedení postav a konkrétního zpracování jednotlivých

situací. Protože tento předpoklad není v inscenaci důsledně splněn dílem pro hereckou nezkušenost některých představitelů, dílem pro přemíru režisérových nápadů z nichž ne všechny jsou "ze stejné opery", není hlavní myšlenka čitelná tak přesně, jak by měla být. Nicméně je třeba ocenit odvahu k samostatnému myšlení i když je realizace jeho výsledků zatím spojena s problémy.

Zdánlivě lehký, ale ve skutečnosti velmi těžký úkol si dal Divadelní soubor KP v Kácově nastudováním hry Aloise Jiráska Vojnarka. Lehký a zároveň těžký proto, že jde o hru obecně známou, mnohokrát inscenovanou, poznamenanou v povědomí divadelníků i diváků určitou konvencí, jak ji inscenovat. Je pravda, že hry z období kritického realismu se svou povahou vzpírají různým novátorským koncepcím a svádějí k pietně muzeální interpretaci. Ale je také pravda, že inscenátoři málem často, z různých důvodů, této pietní muzeálnosti podléhají a uzavírají si tím cestu k objevování toho, co je v těchto hrách dodnes živého. V inscenaci souboru z Kácova, jejímž režisérem je Josef Pospíšil, je patrné obojí - kus konvence, ale i kousek života. Režisér i herci pokorně slouží autorovi a v rámci svých možností celkem přehledně tlumočí divákům příběh. Ale jen Hruška a částečně Vojnarka existují v tomto příběhu jako živoucí postavy. U ostatních jsou jiskřičky života ~~mněm~~ dušeny tu nezkušeností, tu bezobsažnou nekonkrétností, nebo neživotnou patetičností. Situace ~~mněm~~ ^{často} nejsou konkrétně domyšleny a zpracovány a nedávají tudíž příležitost k jinému jednání než k tlumočení textu. Ale ~~in~~ onen kousek života, který se v inscenaci objevuje, dává naději, že příští střetnutí souboru s takovýmto textem musí být úspěšnější, protože jde o soubor pracovitý a k sobě kritický.

Neméně těžký úkol si vytkl i Divadelní soubor Chodoun. Uvedl na přehlídce Jiráskovu Lucernu v režii Jarmily Dočkalové. Byl sympatický svou upřímnou snahou vyrovnat se s vytčeným úkolem čestně. Ale naprostá nezkušenost způsobila, že přes všechno poctivé úsilí se mu to nepodařilo.

Jako host přehlídky vystoupilo Malé divadlo soubor ZK ROH SeTuZá v Ústí nad Labem s inscenací hry Gabriely Preissové Její pastorkyňa. V dramaturgické úpravě a režii Rudolfa Felzmanna a ve výpravě Jaromíra Liera přineslo živý důkaz toho, že je možno najít cestu, jak objevit život ve hrách období kritického realismu a nepodlehout pietní muzeálnosti. Jistě to není cesta jediná, která by posloužila jako recept, protože v umění žádné recepty neplatí. V tomto konkrétním případě vedla tato cesta k inscenaci s aktuální hlavní myšlenkou tlumočenou přesvědčivými divadelními prostředky. A při tom nešlo o nic ji-

ného, než o dopátrání se toho, o čem Preissova hru vlastně napsala. Je to skryto v názvu hry a stačí jen dát důraz ne na "pastorkyňi", jak jsme si častým omíláním zvykli, ale na "její" - tedy na Kostelničku. A rázem se těžiště zájmu přesouvá od nešťastné zohavené Jenůfy, na jejíž problém je sice dojemný, ale to je také všechno, na typ člověka, který nekoná blaho pro druhé, ale pro sebe, pro svou pověst, pro svou hrdost, pro svou sobeckou nadřazenost. Typ člověka, který se nezastaví ani před zločinem, aby jeho pověst ~~nenátrpěla~~ v očích veřejnosti neutrpěla, přináší problémy zcela aktuální. Jak je to prosté, ale přijít na to! Zahodit všechny konvence a přečíst klasický text šoučasnýma očima. A umět tuto problematiku přesně, konkrétně a čitelně tlumočit divákovi. A to se kolektivu Malého divadla povedlo beze zbytku.

Jak je vidět, není to tak jednoduché pustit se do inscenace klasického textu. Erbenův Žebrák 1980 o tom přinesl zcela konkrétní a přesvědčivý důkaz. Ne všechny inscenace dosáhly přesvědčivých výsledků, ne všechny cesty "jak na to jít" vedly k cíli. Ale to nakonec není rozhodující, dokážeme-li si na těchto příkladech uvědomit, kde se stala chyba. Žebrácká přehlídka k tomu dala výbornou příležitost dramaturgickou rozmanitostí i mnohostí přístupů ke klasickému textu i postupů při jeho inscenování. A v tom byl její největší úspěch.

Jarmila Černíková